

KNJIGI STOLETJA

ARHEOLOŠKI KATALOGI SLOVENIJE
CATALOGI ARCHAEOLOGICI SLOVENIAE
ISSUE 1: NARODNI MUZEJ V LJUBLJANI
EDITIO CURA MUSEI NATIONALIS LUGDUNENSIS
SERIES 1: SLOVENIA

LJUBLJANA 1955

1. Prva je zagledala luč sveta v prejšnjem stoletju (1955). Njen avtor je Šmarčan, arheolog, dr. France Stare. Naslov dela: **VAČE I**. To je prva strogo znanstvena knjiga iz serije: KATALOGI IN MONOGRAFIJE, ki jih izdaja Narodni muzej Slovenije.

Potomcem Janeza Grilca - najditelju znamenite situle - je knjigo podaril sam avtor. Še sedaj je takšna kot nova, kot bi pravkar prišla iz tiskarne. Avtor je v njej opisal in natančno narisal železnodobne najdbe z Vač, ki jih hrani Narodni muzej Slovenije. (format ~ B4; skupaj z doktoratom ~450 str.; skoraj polovica je samih risb.)

2. Druga knjiga je izšla v tem stoletju (2025) – torej 70 let kasneje. Avtorica je dr. Biba Tržan s kopico svojih kolegov dr. znanosti iz Slovenije in Avstrije, slikarji, fotografi, itd. Naslov dela je **VAČE II**. To je že 47. znanstvena knjiga iz serije: KATALOGI IN MONOGRAFIJE. Pet teh knjig so trije znanstveniki (dr. Biba Tržan, dr. Peter Turk in dr. Boštjan Lahajnar), ki so v šoli na Vačah predstavili knjigo javnosti, podarili Krajevni skupnosti Vače. Predlagam, da se da eno v knjižnico med domoznanske knjige, eno Grilčevim, eno na Podružnično osnovno šolo Vače, eno pa Družinskemu gledališču Kolenc, ki ima domoznansko knjižnico (čez 200 knjig, ki so povezane z Vačami); ena pa naj ostane v krajevni skupnosti. V tej knjigi so opisane in narisane najdbe z Vač, ki jih hrani Dunajski naravoslovni muzej. V času, ko je bila najdena Situla z Vač, je bila naša domovina v državi Avstro-Ogrski in glavno mesto te države je bil Dunaj. Zato so najdbe z Vač tudi na Dunaju. (isti format ~ B4, ~450 str. Skoraj polovica knjige je samih risb.)

3. Muzejski predmeti – eksponati iz zbirke vojvodinje Mecklenburške, ki je izkopavala tudi na Vačah, so po njeni smrti prišli na dražbo. Večino predmetov je kupil Ashmolean muzej v Oxfordu (London). Med predmeti se nahaja tudi situla, ki prikazuje v iztolčeni tehniki pastirja s kozami. Okoli 150 predmetov je dobil Narodni muzej Slovenije v Ljubljani. Pričakujemo lahko, da se bo našel arheolog, ki bo proučil najdbe z Vač v Ashmolean muzeju in dodal še eno znanstveno delo h KATALOGOM IN MONOGRAFIJAM.
4. V letih okoli leta 1880 se zdi, da so nekateri kmetje in tudi plemiči zanemarili svoja običajna opravila. Zboleli so za zlato mrzlico. Raje so kopali, prodajali ali zbirali predmete iz železne dobe. Arheolog, ki bi hotel raziskati, kam vse so bile prodane razne najdbe, bi moral biti pravi detektiv, da bi našel večino predmetov, ki so raztreseni po celi Evropi, v muzejih, privatnih zbirkah in drugod. Takim kopačem, ki so na črno kopali in prodajali, se je reklo »šaci«.
5. »Šaci« še danes obstajajo. S seboj imajo detektorje kovin (poceni se dobijo v spletni trgovini – TEMU). Seveda je tak način iskanja dragocenih predmetov kazniv. To bi bila zanimiva zbirka, če bi te predmete videli na razstavi in opisane v knjigi. Seveda pa predmeti tako izgubijo svojo sporočilno vrednost, ker je predmet vzet iz grobne celote, ko bi lahko ob celostnem odkritju groba zvedeli še veliko več.

Leta 2009 je Mestni muzej iz Litije s pomočjo mestne skupnosti Litija od zasebnega zbiralca uspel odkupiti **sulično ost** in bronasto **fibulo** najdeno v okolici Vač.

V muzeju na Vačah pa imamo samo eno originalno železnodobno najdbo – to so **ostanki glinene peči za taljenje železove rude in žlindra** iz Žerenka pri Dešnu. Najditelj je Rudi Rotar iz Dešna (Hvala Rudi!). Te tri najdbe še niso vpisane v nobenem zgoraj podobnem katalogu ali monografiji.

Radi se imejmo še naprej! Pa obiščite kdaj naše muzeje! Zvonček Norček

ODLOMEK IZ MONOGRAFIJE – VAČE II, KI GOVORI O SODELOVANJU NAŠE
ARHEOLOGINJE DR. VOJKE CESTNIK

Stran 9 -Takole piše dr. Biba Tržan: - »Moja posebna zahvala gre tudi Vojki Cestnik, izredni poznavalki vaškega arheološkega kompleksa, avtorici arheološke poti in vodnika po njem (2009 a; 2009 b; 2010 a; 2022), ki me je na lep sončen dan v aprilu 2024 popeljala po njem. Čeprav sem bila na Vačah že v študentskih letih in večkrat tudi pozneje, mi je ta pohod od najdišča do najdišča po hribovitem terenu s strmimi pobočji odprl nov pogled na razsežnost prazgodovinskih Vač ter me potrdil v prepričanju, da je naselbina na Kroni s svojimi nekropolami, razpršenimi v širokem radiu v starejši železni dobi zavzemala prav posebno mesto.«

V knjigi sem zasledil in prvič videl risbo Vač iz leta 1879:

